

УДК 327 (075.8)

DOI:10.24144/2078-1431.2020.2(25).29-40

*Леонід Чупрій,
доктор політичних наук,
професор кафедри філософії, політології
та міжнародних глобальних процесів
Університету державної фіскальної служби України*

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджуються особливості становлення геополітичної суб'єктності України в умовах посилення сучасних викликів. Аналізуються як зовнішні, так і внутрішні чинники формування геополітичної суб'єктності України. Акцентується увага на сприйнятті міжнародним співтовариством України як незалежної європейської держави та суб'єкта міжнародних правових відносин. Досліджуються можливості і ресурси Української держави для нарощування геополітичного потенціалу. Підкреслюється, що для посилення геополітичної суб'єктності України необхідно здійснити низку суспільно-політичних перетворень, серед яких пріоритетними є: подолання корупції, реформування ключових сфер суспільного життя, зокрема завершення реформування судової та правоохоронної систем, які б забезпечили ефективний захист приватної власності і створили сприятливі передумови для залучення іноземних інвестицій, структурна трансформація економіки через запровадження високотехнологічного виробництва та поширення сучасних інноваційних технологій, політичне переструктурування суспільства шляхом приходу до влади національно-орієнтованої політичної еліти.

Ключові слова: *Україна, геополітична суб'єктність, м'яка і жорстка сили, геополітичні орієнтації.*

The article examines the peculiarities of the formation of the geopolitical subjectivity of Ukraine in the face of increasing modern challenges. It is pointed out that in the geopolitical aspect, Ukraine is a borderland, ie a country that is between powerful states or associations of states, each of which wants to increase its influence here. Ukraine is located between the Russian - despotic and European legal civilizational spaces. Both external and internal factors of formation of geopolitical subjectivity of Ukraine are analyzed. Emphasis is placed on the perception of Ukraine as a sovereign state and a subject of international legal relations, which was also fixed by the UN General Assembly resolution of March 27, 2014, which confirms the territorial integrity of Ukraine as an independent European state and a subject of international relations. Possibilities and resources of the Ukrainian state for building geopolitical potential are also studied. It is emphasized that in order to strengthen geopolitical subjectivity, a number of socio-political preconditions are needed, among which the priorities are: overcoming corruption, reforming key areas of public life, in particular, completing the

reform of the judiciary and law enforcement system. foreign investments, structural transformation of the economy through the introduction of high-tech production and the spread of modern innovative technologies, political restructuring of society through the coming to power of a nationally-oriented political elite.

Keywords: *Ukraine, geopolitical subjectivity, soft and hard forces, geopolitical orientations.*

Домінуючим трендом міжнародного політичного життя в XXI столітті стають процеси глобалізації в поєднанні з посиленням регіоналізації, коли ті чи інші регіони значно активізуються, збільшуючи свій політичний і економічний потенціал. На думку У. Бека та інших дослідників-глобалістів, сьогодні в умовах посилення глобалізації та регіоналізації відбувається трансформація світової політичної системи, спричинена зростанням ролі міжнаціональних і наднаціональних об'єднань і зменшенням значення національної держави. Відтак глобальні актори (під якими розуміють транснаціональні організації, інші глобальні економічні утворення, глобальну культуру або різні ідеології глобалізації) стають настільки сильними, що ставиться під питання подальше існування окремих національних держав. Це є проявами політичної глобалізації [1].

Параметри політичної глобалізації визначаються кризою потенціалу окремих держав, зростанням проблем планетарного масштабу, виникненням нової політичної культури, що характеризується поширенням і сприйняттям загальносвітових цінностей та інтересів. Основними умовами і рушійними силами цього процесу є активна діяльність ТНК, поширення у планетарному масштабі інформаційних і телекомунікаційних мереж, транснаціоналізація злочинності, зростаюча кількість і інтенсивність міграційних потоків тощо. «Чотири сили руйнують колишню систему: транснаціональні корпорації, недержавні організації, самовизначення нових націй, стрімко збільшена мобільність населення» [2, с.110].

У складних геополітичних умовах, в умовах світу, який постійно змінюється, Україна повинна чітко визначити своє місце у світі, зрозуміти свої слабкі і сильні сторони і намагатися стати потужним суб'єктом міжнародних відносин, сильним регіональним гравцем. І вона має для цього відповідний геополітичний потенціал. Аналізуючи історію становлення геополітичної суб'єктності України, слід зазначити, що досить довгий час вона була об'єктом геополітичних ігор. Внаслідок слабкості своєї політичної еліти, яка не мала стратегічного мислення, і відсутності позитивного зовнішньополітичного іміджу, коли держава здебільшого асоціювалася як слаборозвинена корупційна країна, ми тривалий час втрачали свою геополітичну суб'єктність. Довгий час ми не мали чіткого зовнішньополітичного курсу і коливалися між Росією та західними країнами, апелюючи до того, що ми реалізуємо політику багатовекторності і з усіма країнами підтримуємо добросусідські відносини. Але, на жаль, не всі наші сусіди прагнули цього, оскільки наш найближчий сусід – Російська Федерація, говорячи про дружні відносини з Україною, намагається насаджувати ідеї «руського міра», де цінності етатизму, патерналізму, авторитаризму є

ключовими. Але Україна завжди прагнула до європейських демократичних цінностей – свободи, захисту прав людини, лібералізму, соціальної справедливості, і тому ніколи не змириться з російськими посяганнями. Тому останніми роками, і особливо після агресії Російської Федерації, українці чітко засвідчили свою європейську та євроатлантичну орієнтацію, що було зафіксовано в Конституції України.

Серед відомих вчених, які досліджували геополітичні трансформаційні політичні процеси, необхідно виділити Л. Арона, З. Бжезинського, Т. Грема, С. Делбі, Дж. Егню, Е. Качинса, Г. Кісінджера, М. Макфола, Дж. Міршаймера, О. Мотиля, Дж. Сороса, Е. Хантінгтона. Геополітичний аналіз сучасного становища України здійснювався у працях вітчизняних і закордонних вчених: Н. Арбатової, А. Дацюка, О. Багана, К. Бака, Л. Вардомського, Р. Грінберга, В. Дергачова, А. Зленка, В. Іщука, О. Каліщук, В. Копійки, Н. Короми, Р. Ларссона, Є. Ленського, В. Манджолі, Ю. Матвієвського, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, А. Русначенка, І. Тишкевич, Г. Стародубець, Е. Суліми, Т. Татаренко, І. Тодурова, П. Циганкова, Г. Шелест, Т. Шинкаренко, Г. Яворської та ін.

Геополітичну роль України та значення України для безпеки ЄС і навіть світу досліджував Збігнев Бжезинський у книзі «Велика шахівниця». Він зазначав, що без України Росія припинить своє існування як імперія, і ці його слова поступово починають справджуватися. Професор Бжезинський також підкреслював, що в разі тісної співпраці в рамках Веймарського трикутника (Франція, Німеччина та Польща), розширеного приєднанням України, така вісь держав становитиме фундамент безпеки, не будучи одночасно загрозою для Росії та інших акторів на міжнародній арені [3]. У зв'язку з тим, що позаблоковість України не змогла гарантувати їй безпеку і забезпечити надійний захист національного суверенітету й територіальної цілісності, актуальним є негайна інтеграція оборонного потенціалу нашої держави в існуючу систему євроатлантичної безпеки.

Україна сьогодні докладає значні зусилля для інтеграції в європейський та євроатлантичний простір, хоча в умовах збройної агресії з боку Росії це зробити досить проблематично. Відтак ключові проблеми, які стоять сьогодні перед Україною, – це захист суверенітету і територіальної цілісності, збільшення економічного зростання, подолання корупції і посилення геополітичної суб'єктності. Ці завдання є досить складними, оскільки на сьогодні Україна залишається найбіднішою країною Європи, тут на межі бідності перебуває майже 50% населення [4], а за деякими даними, і більше 50%. Економіка в нас залишається переважно сировинною. Рівень інновацій у промисловості, який у розвинутих країнах досягає 60-80%, у нас лише близько 20% [5]. Зарубіжні інвестиції, які б могли посилити економіку України, становлять всього 10% від ВВП, хоча для відчутного зростання, потужного економічного стрибка повинно бути не менше 25% від ВВП [5]. Звичайно, в умовах поширення коронавірусної інфекції, коли спостерігається уповільнення світової економіки, рівень інвестицій в Україну не буде зростати. Проте є й інші причини, які можна було б подолати при відповідній політичній волі керівництва держави, і це насамперед

значний рівень корумпованості, відсутність ефективного захисту приватної власності, слабка судова система та інше. Тільки при системному реформуванні більшості галузей суспільного життя в нас можуть бути створені умови і для внутрішнього економічного зростання, і для залучення зовнішніх інвестицій.

Слід констатувати, що останнім часом навколо України виникає дедалі більше міжнародних скандалів. Як ми знаємо, телефонна розмова Д. Трампа з В. Зеленським призвела до початку процедури імпичменту проти президента США. Деякі наші європейські сусіди, зокрема Польща і Угорщина, іноді намагаються диктувати нам своє бачення щодо вирішення наших внутрішніх проблем (питання мови, історичної пам'яті, національних меншин), звинувачуючи нас у порушенні міжнародного законодавства і послаблюючи співпрацю з Євросоюзом чи гальмуючи співпрацю з НАТО, як це робить Угорщина. Але особливий інтерес до України має Росія, яка вважає її складовою свого геополітичного простору і використовує всі можливі методи, починаючи від прямого збройного втручання і закінчуючи потужними інформаційними впливами, щоб втримати Україну в орбіті своїх впливів. У цих умовах Україна повинна посилювати міжнародну співпрацю для створення коаліції світових держав, що засуджують агресію Російської Федерації і застосовують економічні санкції проти неї. В цьому контексті важливо проаналізувати становлення геополітичної суб'єктності України.

В рамках нашого дослідження спробуємо визначити ключові чинники, що впливають на підвищення міжнародного авторитету України. Як ми вже відзначали, Україна деякий час мала слабку геополітичну суб'єктність, тобто здебільшого вона не сприймалася як сильна демократична країна і часто використовувалася потужними геополітичними гравцями як розмінна монета. Аналізуючи основні причини геополітичної слабкості України, слід виділити:

Зовнішні чинники:

- 1) перерозподіл впливу світових політичних гравців (США, Євросоюзу, Китаю, Росії). Україна опинилася на перетині їхніх інтересів, і кожен з гравців намагається затягнути її у сферу своїх впливів;
- 2) трансформація світової політичної системи, де дедалі більшу роль починають відігравати не національні держави, а наднаціональні утворення, транснаціональні компанії, міжнародні організації;
- 3) посилення глобалізаційних процесів, що діалектично пов'язано із зростанням ролі регіональних центрів;
- 4) розвиток інформаційних та інших нових технологій, що характеризує перехід до інформаційного суспільства, недостатній рівень розвитку цих технологій в Україні;
- 5) слабкість міжнародного авторитету України;
- 6) низький рівень жорсткої та м'якої сили Української держави.

Внутрішні чинники:

- 1) недостатній рівень реформування більшості сфер суспільного життя;

2) недостатній рівень підтримки дипломатичних представництв України у світі;

3) несформованість правової держави;

4) недостатній економічний потенціал країни, відсутність модернізації, залежність від експорту;

5) сировинна спрямованість української економіки, переважання екстенсивних технологій над інтенсивними.

Слід зазначити, що 50-60% ВВП України формується за рахунок експорту, при цьому переважає експорт первинної сировини та експорт агропродукції, який останнім часом зростає. Для порівняння: в 2002 році ми експортували 42% металу, 20% агропродукції, в 2018 році – 20 % металу, 42 % агропродукції [6]. Якщо світ весь цей час модернізувався, то більшість наших промислових підприємств, в тому числі металургійні, працювали за старими схемами;

6) значне зростання зовнішніх боргів. Державний борг України сьогодні становить близько 50% до ВВП, а в окремі роки було 70-80 % до ВВП[7]. Відтак кредитори висувають нам вимоги, які вигідні їм (підвищення ціни на газ, зростання пенсійного віку тощо). В цих умовах більшість українського населення страждає. Для того, щоб не бути залежним від кредиторів, потрібно йти шляхом посилення економіки, реформування політичної системи шляхом її деолігархізації, підвищення енергоефективності (щоб зменшити залежність від імпортованих нафти і газу).

Потрібно завершити процеси приватизації. В Україні нараховується близько 3500 державних підприємств, половина з яких не працює. Відтак їх приватизація сприятиме залученню коштів у державний бюджет і дасть можливість інвесторам реорганізувати ці підприємства і підвищити їхню ефективність;

7) високий рівень олігархізації країни. Фінансово-олігархічні групи в Україні сьогодні стали найбільш організованими соціальними групами, які контролюють більшість сфер українського суспільства через такі важелі впливу, як влада, гроші, масмедіа. За даними експертів, корупційна рента сьогодні сягає близько 20 млрд дол. в рік. Формуючи свої кишенькові партії, олігархи контролюють Верховну Раду, Кабінет міністрів і приймають ті рішення, які вигідні їм. Після чергових президентських чи парламентських виборів відбувається перерозподіл сфер їх впливу і досягається тимчасовий баланс. Контролюючи ключові масмедіа, вони формують таку медійну картинку, яка показує їх у вигідному світлі. Але саме олігархи та корупційні явища, створені ними, стали сьогодні головним гальмом, що стримує розвиток України, тому що заради отримання надприбутків вони нехтують інтересами українського народу. Відтак міжнародним співтовариством Україна сприймається як корумпована країна, і хоча в умовах зовнішньої агресії з боку Російської Федерації більшість розвинутих країни і підтримують Україну, але в умовах відсутності успішної боротьби з корупцією ця допомога не буде ефективною;

8) недостатній рівень розвитку української політичної нації, національної самосвідомості; наявність певних регіональних відмінностей, що посилюють відцентрові позиції;

9) несформованість української національної ідеї, відсутність потужних україноцентричних міфів.

Однією з головних причин геополітичної слабкості України є інертність української ментальності, комплекс меншовартості, сильні позиції радянських постімперських міфів, в яких Україна виступає лише меншим братом великого російського народу. Протягом тривалого перебування під владою спочатку Російської імперії, а потім Радянського Союзу в українців був сформований потужний міф меншовартості, недовіри до власних сил, що було дуже вигідно росіянам, які завжди намагалися використати наш креативний потенціал, нашу хазяйновитість, працьовитість. Здебільшого саме українці перебували на багатьох важливих господарських посадах у різних регіонах Радянського Союзу, добросовісно виконуючи покладені на них обов'язки. Саме без України, без родючих чорноземних ґрунтів Російська імперія, а потім і Радянський Союз не змогли б побудувати свою могутність. Значний внесок у підвищення обороноздатності СРСР внесли Південномаш, завод Антонова, Миколаївський суднобудівний завод, інші підприємства. Тому і сьогодні Росії важливо нав'язати українцям свої імперські міфи, щоб перетворити їх на «сіру масу», інертних малоросів, які сліпо будуть виконувати волю Кремля.

У більшості розвинутих країн світу існує потужний національний міф, який об'єднує суспільство. Великобританія об'єднується навколо постаті англійської королеви, яка є носієм глибинних культурних традицій, головним консолідуючим чинником не тільки для Великобританії, а для інших країн Британської співдружності, які стали незалежними, але формально англійська королева і надалі є їхньою правителькою і навіть призначає для цих країн генерал-губернатора. Для США ключовим є міф свободи, за перемогу якої багато американців поклали свої життя. Для Ізраїлю ключовим залишається міф боговибраності єврейського народу. Саме керуючись цим міфом, прагненням до свободи і відстоювання своєї незалежності, ізраїльська армія у Семиденній війні перемогла досить потужні армії п'ятих арабських держав, які намагалися знищити молоду ізраїльську державу. Більшість мусульманських держав керуються міфом про вищість ісламу, про боговибраність мусульманських країн, які повинні нести цю віру іншим народам. Мусульмани досить успішно просувають свої ідеї у європейських країнах, де надмірна політкоректність та недостатньо ефективна сімейна політика ведуть до зменшення народонаселення. Мусульманські родини, як правило, багатодітні, і відтак здійснюють повзучу експансію в європейській світ.

В умовах глобальних загроз і глобальних викликів українці повинні створити потужну систему національних цінностей і міфів, які б примусили нас поважати самих себе, оскільки міф меншовартості, міф меншого брата вже вичерпали себе. Тільки в умовах, коли ми повіримо у власні сили і станемо розбудовувати своє життя, а не шукати порад і порятунку в інших країнах, навіть дуже потужних, ми станемо економічно розвинутою європейською державою.

Чи має Україна можливості і ресурси для нарощування геополітичного потенціалу? Має і повинна їх використати.

Слід констатувати, що Україна – найбільша держава Європи площею 603 628 квадратних кілометрів. В геополітичному аспекті Україна є лімітрофом, тобто країною, яка знаходиться між потужними державами чи об'єднаннями держав, кожна з яких хоче посилювати тут свої впливи. Такими державами чи об'єднаннями держав є Росія, США і Європейський Союз. Україна знаходиться між російським – деспотичним і європейським правовим цивілізаційними просторами.

Засудження країнами Європейського Союзу і іншими демократичними країнами світу анексії Криму і тимчасової окупації частини території Донбасу Російською Федерацією є чіткою і безсумнівною ознакою сприйняття України як суверенної держави і суб'єкта міжнародних правових відносин. Це було підтверджено також резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, прийнятою 27 березня 2014 року, яка підтверджує територіальну цілісність України як незалежної європейської держави та суб'єкта міжнародних відносин. Вказуючи на важливість геополітичного положення України, І. Курас відзначав: «У першу чергу Україна та інші пострадянські держави у багатьох аспектах є ключовими точками стабільності й географічно-політичної рівноваги у світовому просторі» [8].

Україна має багату історико-культурну спадщину, входить у п'ятірку європейських лідерів за цим показником, у нас близько 150 тисяч історико-культурних пам'яток, близько 12 мільйонів музейних експонатів. До числа вітчизняних пам'яток, визнаних ЮНЕСКО об'єктами всесвітньої спадщини, входять Софіївський собор у Києві, Києво-Печерська Лавра, приміщення Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, стародавнє місто Херсонес і незаймані букові ліси в Карпатах. Також одним з таких об'єктів є один із 34 обелісків Дути Струве – ланцюгів, що простягнулися територією десяти європейських країн від Хаммерфесту у Норвегії до Чорного моря. Крім об'єктів всесвітньої спадщини, тут є безліч найвеличніших православних соборів, у тому числі Михайлівський Золотоверхий, Андріївська церква, Видубецький монастир.

Україна, займаючи близько 6% території Європи, містить 35% її біологічного різноманіття. Велика розмаїтість природи і наявність багатьох біологічних видів пов'язані з місцезнаходженням країни, тут проходять шляхи міграції птахів та є ряд природних зон. В Україні налічується більше 70 000 видів, включаючи багато рідкісних та реліктових видів рослин і тварин.

Україна має значний аграрний потенціал, вона володіє чорноземами, які становлять третину світового фонду. За даними OneSoil Map Україна займає друге місце в світі за площею сільськогосподарських угідь після США. Вона має 35,9 млн гектарів. Сприятливий клімат створює всі умови для того, щоб стати одним зі світових лідерів з експорту овочів та фруктів. Сьогодні Україна посідає п'яте місце в Європі за рівнем виробництва плодоовочевої та ягідної продукції та є одинадцятою з 45 країн Європи за органічним землеробством. У 2018 році сукупний обсяг органічного виробництва в Україні оцінювався на рівні 25 млн. дол. При цьому безліч факторів, зокрема середня окупність інвестицій на рівні приблизно 300%,

роблять органічне землеробство одним із найпривабливіших напрямів для інвестицій в Україну.

Наша країна з кожним роком нарощує випуск агропродукції. Так, за даними Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за січень-вересень 2019 року Україна вивезла на європейський ринок агро товарів на суму 4,2 млрд доларів. Обсяг проданої продукції за цей період виріс на 11,4%, а загальний оборот торгівлі – аж на 31,2%. Позитивне сальдо становить для України 2,6 млрд доларів. Найбільше Україна постачає в ЄС зернові та олійні культури, а також соняшникову олію та макуху. Значний попит у європейців на український мед, пшеницю, кукурудзу, ячмінь, овес, ячмінну крупу, борошно, цукор, оброблені томати, яблучний і виноградний сік [9]. Звичайно, в період поширення коронавірусної інфекції ці показники знизилися.

Але, тим не менше, продуктивність українського агросектору порівняно з зарубіжними країнами є недостатньо високою. За даними експертів з Інституту майбутнього, Україна з 42 мільйонів гектарів землі отримала прибутку 17 млрд доларів, а, наприклад, та ж Голландія з 1,9 мільйона земель отримала прибутку 92 мільярди доларів. Тобто 1 га не дуже родючих нідерландських земель генерує 48 тисяч доларів, а 1 га українських чорноземів – 420 доларів. Державна підтримка агросектору є недостатньо ефективною.

Досить важливим сьогодні є питання продажу земель сільськогосподарського призначення. Родюча українська земля – це національне багатство, і в жодному разі не можна допустити продажу землі іноземцям, великим землевласникам, які будуть намагатися придушити середніх фермерів і селян. Відтак потрібно завершити створення Земельного кадастру, де будуть чітко визначені межі земель сільськогосподарського призначення. Слід також констатувати, що Україна поступово втрачає свої родючі ґрунти. За даними експертів, кількість забруднених і малопродуктивних ґрунтів на території нашої країни сягає 15 мільйонів гектарів, причиною чого є надмірно споживацьке ставлення до їх використання. Для отримання значних врожаїв фермери у великих кількостях застосовують мінеральні добрива, різні хімічні добавки, що порушує хімічний склад ґрунту, знижує його родючість. За останні 130 років склад гумусу у чорноземних ґрунтах зменшився на 30%. Крім того, надмірне використання мінеральних добрив, досить часто несертифікованих, приводить до загибелі опилувачів. Так, у 2019 році тисячі пасічників втратили бджолині сім'ї через опилування сільськогосподарських культур неякісними хімікатами і змушені були подавати позови в суди для відшкодування збитків. Для збереження родючості ґрунту потрібно дотримуватися чітких агротехнічних правил, використовувати зміну агрокультур, але великі агрохолдинги для отримання надприбутків нехтують цими правилами і виснажують ґрунти. Останнім часом відбувається зміна клімату, посилюються погодні аномалії, що негативно впливає на ґрунт. Виникає тенденція, що на тлі нестачі опадів відбувається короткочасне випадіння місячної норми за 2-3 дні, що призводить до змиву ґрунту. А в східних і південних областях України

зменшується кількість опадів і підвищується температура, спостерігаються значні перепади температур, що призводить до виникнення потужних вітрів, які просто здувають родючий шар ґрунту. А на створення природою одного сантиметра верхнього шару ґрунту потрібно близько тисячі років.

Хоча Україну називають переважно аграрною країною, проте ми також активно розвиваємо і новітні технології, зокрема ІТ-галузь. За інформацією асоціації «ІТ України», експорт ІТ-послуг з України в 2018 році становив близько 3,6 млрд доларів і зростає з кожним роком. ІТ займає третє місце за обсягом експорту – після сільського господарства і металургії. На сьогодні у сфері ІТ зайнято близько 116 тисяч українців. Представники цієї галузі мають одну з найбільших зарплат в Україні. Середня зарплата в галузі досягає 1,6 тис. доларів. Якщо держава на належному рівні підтримуватиме цю галузь і створить сприятливе законодавство, то за прогнозами експертів до 2025 року виручка від цієї сфери подвоїться. Розвиток ІТ-технологій є досить перспективним, адже не вимагає значних інвестицій, але потребує якісних кадрів, які є в Україні. Лідерами розвитку ІТ-технологій є США, Японія, Гонконг, Китай, Індія. Так, в Індії ІТ-індустрія досягла 100 млрд доларів і продовжує швидко розвиватися.

Слід відзначити, що ряд провідних представників ІТ-технологій мають українське коріння, зокрема один із співзасновників компанії Apple Стів Возняк під час виступу на Olerom Forum-1 в Києві зазначив: «Багато хто в мене запитує: Стів, ти поляк? Бо моє прізвище Возняк. Я відповідаю: Ні, я українець» Нагадаємо, що майбутній інженер народився 1950 року в Каліфорнії. Батьки тата Стіва були буковинцями. У квітні 1976 року Стів Возняк з Стівом Джобсом заснували Apple.

Із сучасних українців слід також згадати Макса Левчина (виїхав у 1991 р.), який створив систему платежів PayPal. У 2002 р. компанія eBay придбала платіжну систему PayPal за \$1,5 млрд. Сьогодні 41-річний киянин є одним з найвідоміших програмістів Кремнієвої долини і входить до ради директорів Yahoo. Інший відомий киянин Ян Кум (виїхав у 1992 році) став співзасновником месенджера WhatsApp, який він продав соціальній мережі Facebook за \$16 млрд. Сьогодні він – член ради директорів Facebook.

Україна має також певні успіхи в розвитку робототехніки. Робот, створений львівською компанією Wawerleysoftware, увійшов у Топ-25 кращих винаходів 2017 року за версією журналу TIME. Він уміє розпізнавати голос, рух, запам'ятовувати емоції. Українська розробка має переваги перед подібними пристроями, виробленими Google і Amazon, зокрема тим, що вона є рухомою і навіть вміє танцювати. Слід також згадати, що у 2016 р. український студент Антон Головаченко виграв перше місце на міжнародному конкурсі робототехніки в США за створення екзоскелета.

Україна має також успіхи в поширенні блокчейна. Перша в світі угода продажу об'єкта нерухомості за криптовалюту з використанням смарт-контракта і повного циклу технології блокчейн була здійснена в Україні в Києві україно-американським бізнесменом Левом Гінзбургом.

Після цього його запрошували читати лекції у відомі університети світу. Лев Гінзбург знаменитий ще тим, що активно вкладає кошти в українські стартапи. Він зазначає, що Україна сьогодні є найбільшим експортером софту, програмного забезпечення у всій Європі. Але 95% наших програмістів працюють на аутсорсинзі, продаючи свої таланти іноземним компаніям.

Україна має напрацювання також і в інших галузях, зокрема в авіабудуванні. В Україні створено найбільший літак АН-225 «Мрія». Він володіє найбільшим розмахом крил – 88,4 метра і має вагу 640,000 кілограмів.

Має потенціал і вітчизняна космічна галузь. Леонід Каденюк у своєму інтерв'ю Громадському радіо заявляв, що можливості нашої космічної галузі використовуються лише на 5-7%. На його думку, для розвитку галузі потрібна політична воля наших керівників. Інший експерт, Валерій Боровик, зазначив, що в космічній галузі України сьогодні працює близько 20 тисяч чоловік, але це число з кожним роком зменшується на 10 %; оскільки немає ринкового попиту і відсутня державна підтримка галузі. В деяких інститутах закриваються спеціальності космічного спрямування, хоча в інших країнах розуміють стратегічне значення космічної галузі.

Отже, слід констатувати, що ми маємо відповідний потенціал, але не можемо його реалізувати повною мірою, оскільки досить часто відсутня політична воля вищого керівництва і не розроблено ефективну економічну стратегію. Слід зазначити, що за останні півстоліття проривів в економічному зростанні досягали ті країни, економіка яких була зорієнтована на експорт. Саме така стратегія, а не стимулювання споживання та розвиток внутрішнього ринку виявилася успішною для країн «навздогінного розвитку». Внутрішнє споживання як рушій розвитку працювало в тих країнах, які були достатньо розвинутими – США, Західна Європа. Ще 30 років назад економіка Південної Кореї була на рівні економіки Гани, а сьогодні це 14-та за розміром економіка світу і переважає економіку Гани у 15 разів.

У контексті слід зазначити, що пріоритетними напрямками структурної трансформації вітчизняної економіки повинні стати:

- орієнтація на розвиток високотехнологічних виробництв, створення умов для спрямування інвестиційних ресурсів у впровадження сучасних технологій виробництва, нарощування у структурі виробництва частки кінцевої продукції з високою доданою вартістю;
- підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом впровадження енергозберігаючих технологій та підтримки з боку держави інноваційного розвитку підприємств;
- розвиток внутрішніх ринків, стимулювання зростання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних підприємств;
- спрямування реформ на ефективне використання людського потенціалу, збільшення рівня фінансування наукових досліджень.

Отже, для посилення геополітичної суб'єктності необхідна низка суспільно-політичних перетворень, серед яких пріоритетними є: подолання корупції, реформування ключових сфер суспільного життя, зокре-

ма завершення реформування судової та правоохоронної систем, які б забезпечили ефективний захист приватної власності і створили сприятливі передумови для залучення іноземних інвестицій, структурна трансформація економіки через запровадження високотехнологічного виробництва та поширення сучасних інноваційних технологій, політичне переструктурування суспільства шляхом приходу до влади національно-орієнтованої політичної еліти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономика. М. : Прогресс-Традиция, 2007. 464 с.
2. Уткин А.И. Глобализация: процесс и осмысление. К: Знання, 2001. 254 с.
3. Z. Brzeziński, Wielka Szachownica, Warszawa 1998. С. 85-86.
4. Рівень бідності в Україні зросте до 45% – Мінсоцполітики. URL: <https://ua-news.liga.net/economics/news/riven-bidnosti-v-ukraini-zroste-do-45-minsotpolitiki>
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Державна служба статистики України. К.: Інформ.-вид. центр Держстату України, 2019. 282 с.
6. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>
7. Державний борг України. / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
8. Курас І. Ф. Українське суспільство на рубежі століть // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Серія: Політологія і етнологія. 2001. Вип. 15. С. 234.
9. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». URL: <http://www.iae.org.ua/>

REFERENCES

1. Bek, U. (2007). *Vlast y ieie opponenty v epokhu hlobalyzma. Novaia vsemyrno-polytycheskaia ekonomyka*. [Power and its opponents in the era of globalism New World Political Economy]. М.: Prohress-Tradytsyia [in Russian].
2. Utkyn, A.Y. (2001). *Hlobalyzatsyia: protsess y osmyslenyie*. [Globalization: Process and Reflection]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Brzeziński, Z. (1998). *Velyka shakhivnytsia, [Big chessboard]*. Warszawa. pp. 85-86 [In Poland].
4. Riven bidnosti v Ukraini zroste do 45%. [Poverty in Ukraine will increase to 45%] Minsotpolityky. Retrieved from <https://ua-news.liga.net/economics/news/riven-bidnosti-v-ukraini-zroste-do-45-minsotpolitiki> [in Ukrainian].
5. Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini (2019). [Scientific and innovative activity in Ukraine. State Statistics Service of Ukraine]. Kyiv: Inform.-vyd. tsentr Derzhstatu Ukrainy [in Ukrainian].
6. Zvit pro vykonannya uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom (2017). [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf> [in Ukrainian].

7. Derzhavnyi borkh Ukrainy. Minfin. [*Public debt of Ukraine*] Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> [in Ukrainian].
8. Kuras, I. F. (2001). Ukrainske suspilstvo na rubezhi stolit. [Ukrainian society at the turn of the century]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Serii: Politolohiia i etnolohiia. [Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. Series: Political Science and Ethnology]* Issue 15. pp. 234-235 [in Ukrainian].
9. Natsionalnyi naukovyi tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky» [*National Research Center «Institute of Agrarian Economics»*] Retrieved from <http://www.iae.org.ua/> [in Ukrainian].